

Anna Lorencová—Jan Beneš—Vladimír Podhorský, **Únětické pohřebiště v Těšeticích-Vinohradech**. Těšetice-Kyjovice III, Brno 1987, 273 str., 71 obr. v textu a 48 fotografických tabulek.

V reprezentativní monografii, vydané v rámci interních tisků Univerzity JEP v Brně, předkládají autoři výsledky výzkumu 41 únětických hrobů v poloze Vinohrady u Těšetic na Znojemsku. Odborné veřejnosti se tak po třiceti letech, uplynulých od doby realizace rozsáhlých záchranných akcí tehdejšími Prehistorickým ústavem FF UJEP v čele s prof. F. Kalouskem, dostává do rukou všestranná analýza kvalitního souboru nálezů i významných terénních pozorování. Na archeologicko-historickou část, na niž soustředíme pozornost, navazuje antropologické zhodnocení kosterních pozůstatků, vypracované A. Lorencovou a J. Benešem. Práci uzavírá teoretická studie J. Beneše s názvem „O některých sociokulturních, psychických a fyzických přízpůsobeních člověka během posledních 10 000 let“. Archeologická a antropologická pasáž je opatřena německým resumé a seznamem použité literatury. Závěrečná fotografická příloha vysoké polygrafické úrovně obsahuje terénní záběry nepomíjivé hodnoty, předvádí výběr získaných nálezů a dokumentuje rovněž dobře zachované lebky z 10 hrobů.

Stručný a věcný úvod seznamuje čtenáře s historií výzkumu starobronzového osídlení Znojemska a podává přehled únětických památek z Těšetic a okolí. Kapitoly 2—4, jež jsou dílem V. Podborského, mají logický sled a vyznačují se úsilím využít z archeologických pramenů maximum poznatků historického dosahu. Autor nejprve hovoří o okolnostech, vedoucích k zahájení výzkumu polykulturní lokality, zmiňuje se o jeho účastnících, metodice prací, způsobu dokumentace a předběžných publikacích. K nástinu terénní situace je připojen celkový plán naleziště a vlastního únětického pohřebiště.

Rozsáhlá třetí kapitola se skládá z přehledného popisu jednotlivých hrobů a jejich inventáře, doprovázeného průběžně graficky velmi dobře provedenými kresbami. Větší počet zobrazení objektů v různých fázích odkryvu svědčí o preciznosti terénní dokumentace, která může sloužit za vzor i pro nejnovější výzkumy. K soupisové části patří dva dodatky, z nichž v prvním je otištěno hodnocení nepublikovaného pohřebiště z katastru sousední obce Kyjovice podle názevové zprávy I. L. Červinky. Tuto obrysovou charakteristiku vhodně doplňuje tabelární přehled základních údajů o hrobech, v dalším textu pak plánek naleziště a vyobrazení některých pohřbů (obr. 44a, b). V druhém dodatku rekapituluje J. Podborský starší i nové nálezy z bývalého písečnicku u Těšetic a podrobněji popisuje objekt č. 7 s lidskou kostrou. Autor však převzal z příspěvku P. Košťurka a D. Palatové nesprávné datování jámy do klasické fáze únětické kultury, ačkoli ve skutečnosti ji lze zařadit do starounětického období.

Jádro monografie spočívá v archeologicko-historické analýze pohřebiště, obsažené v kapitole 4, která je rozdělena do řady kratších oddílů. Rozbor je opřený o důkladnou znalost starší i současné literární produkce, věnované problematice starší doby bronzové. Pomocí pečlivě shromážděných údajů vysvítajících z názevové situace přechází badatel od strohých výtětů k obecnějším úvahám o charakteru komunity z těšeticke nekropole. Pozornost věnuje zejména otázce dětských pohřbů, odrazu sociální struktury obyvatelstva ve výbavě hrobů nebo dislokaci objektů podle postavení zemřelých ve společnosti. Předpokládá, že lokalita představuje určitou jednotku, tvořící součást větší aglomerace se samostatnými skupinovými pohřebišti. Výrazným znakem hodnocené nekropole je nadprůměrně četný výskyt kamenů v hrobových jamách, daný podle autora nejen blízkostí zdroje suroviny, ale i místními rituálními zvyklostmi. Nejednotný způsob použití kamenů dělí hroby do 4 různých kategorií. Kamenné závaly převládají v té části pohřebiště, kterou lze označit jako „bojovníckou“. Úsilí o sledování dalších vzájemných vztahů ve velikosti a výbavě hrobů na jedné straně a funkce kamenných konstrukcí na straně druhé nepřineslo zatím prakticky žádné objektivní výsledky. Ve 20 případech byly v Těšeticích objeveny stopy sarkofágů vydlabaných z kmenů, třikrát se zachytily pozůstatky dřevěných podložních desek a jednu deštěná rakev. Z podrobného terénního pozorování vyplynuly důležité poznatky objasňující postup při výrobě rakví. V návaznosti na pietní uložení mrtvých do dřevěných schránek se autor zabývá problematikou geneze tohoto obyčeje v evropských dějinách a srovnává četnost výskytu sarkofágů v jednotlivých oblastech únětické kultury. K podnětnému zjištění sociálního charakteru o pravděpodobnosti největšího počtu úmrtí v zimním období dospěl V. Podborský na

základě sledování orientace koster vzhledem k předpokládané snaze uložit zemřelé jedince hlavou k jihu a obličejem k východu. Zvyklosti související s aktem pohřbu dokresluje nejen rozložení různých druhů nádob kolem nebožtíků, ale zejména doklady rituálního rozbíjení keramiky, rozptýlené v některých hrobových jamách. Sociální skladybby únětických pohřebišť si autor podrobněji všímá znovu v pasáži, předcházející rozboru hrobového inventáře. Počet a složení nalezených milodarů konfrontuje s vybavením pohřbů na kyjovické nekropoli i dalších nalezištích a srovnává doklady postupu majetkové diference na funerálním i sídlištním materiálu. Neobvykle velký počet bronzových dýček v těšetických hrobech nebyl jistě náhodný a napovídá o zatím bližší nespecifikovatelném výlučném postavení určitých jedinců v rámci společenského celku.

Podrobnému rozboru nálezů předchází srovnávací tabulka periodizačních systémů únětické kultury, která neodráží zcela přesně současné názory na vývoj ve starší době bronzové na Moravě a v Čechách, kde se do pozdně únětického období zahrnuje i horizont tzv. věteřovských vlivů, reprezentovaný na Moravě samostatným časovým úsekem věteřovské skupiny. Po typologicko-chronologické klasifikaci 5 keramických tříd následuje hodnocení bronzových předmětů, jejichž škálu tvoří 6 druhů kovových výrobků. Z kostěné industrie je zvláště zajímavý artefakt zhotovený z hlavice femuru tura domácího, jenž představuje dosud jediný hrobový nález ve skupině analogických exemplářů dosud neznámého účelu, objevujících se od mladoúnětické kultury po střední dobu bronzovou. Zmíněný oddíl práce uzavírá přehled výsledků spektrálních analýz vybraných bronzů, provedených P. Mišustovem. Podle kvantitativního zastoupení chemických prvků je možno hledat původ suroviny v oblasti Krušných hor nebo jižní části harzského pohoří.

Závěrečnou, významově však jednu z nejdůležitějších pasáží čtvrté kapitoly tvoří stať pojednávající o druhotném otevření hrobů. Dva základní aspekty této často diskutované problematiky jsou motiv a datování sekundárních zásahů. Vedle zcela zřejmých případů postupných pohřbů se velmi často setkáváme s více či méně devastovanými hroby. Jejich počet není zanedbatelný a svědčí o existenci jevu, jehož vysvětlení by nepochybně objasnilo jednu z důležitých otázek pravěkých dějin. Autor zde přináší nový pohled na příčiny narušování míst posledního odpočinku zemřelých, k nimž vázaly mnohé pozůstalé členy komunity příbuzenské či jiné citové vztahy. Připojuje se k dosavadní, logicky zdůvodnitelné hypotéze materiálních cílů loupeže, ale zároveň nadhazuje otázku náboženských důvodů, především možnost rituální manipulace s částmi skeletu, zejména lebkami a znesvěcení pohřebišť jako celku.

Publikace těšetické nekropole je psána kultivovaným jazykem a zároveň má i vysokou odbornou úroveň. Patří k dílům trvalé materiálové hodnoty a její přínos pro řešení širších problémů starší doby bronzové je nesporný. Kvalitu práce podtrhují přehledné plánky v barevném provedení a množství srovnávacích tabulek, které shrnují poznatky nejen o sledované lokalitě, ale celé únětické populaci.

Jana Stuchlíková

Marek Gedl, *Cmentarzysko ze schyłku epoki brazu w Kietrze II*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1987, 257 str. včetně 6 textových obrázků a 92 celostránkových kresebných tabulek.

O velké pracovitosti a výkonnosti profesora archeologie Jagellonské univerzity v Krakově M. Gedla svědčí nejen počet publikovaných prací, ale i systematicčnost, s níž prokopal a nyní postupně zveřejňuje základní úseky dnes již reprezentativního a vlastně nejvýznamnějšího pohřebiště lužické kultury vůbec — pohřebiště v Kietři, woj. Opole. Autor zpracoval monograficky dosud halštatskou část nekropole (1973), halštatskolaténskou část (1985), skupinu starolužických hrobů s dřevěnými rakvemi (1984) a mezitím (1982) také centrální uskopení žárových pohřbů pozdní doby bronzové (srov. SPFFBU E 30, 1985, 173); pokračování svazku z roku 1982 tvoří recen-